

Сатиева Ш.С. ¹

¹«Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті» КЕАҚ, Семей, Қазақстан
Satieva66@mail.ru <https://orcid.org/0000-0002-1657-6026>

ҚАЗІРГІ СТУДЕНТ ЖАСТАРДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ ҚАЖЕТТІЛІГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Андатпа

Мақалада студенттік жастардың әлеуметтік-психологиялық бейімделу процесіне ықпал ететін өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі актуализациялауға және өзін-өзі жүзеге асыруға бағытталған студенттермен және оқытушылармен (психопрофилактикалық және психогигиеналық, диагностикалық, кеңес, дамытушылық және түзету әдістері) ЖОО психологиялық қызметінің жеке және топтық жұмысының неғұрлым тиімді нысандары мен әдістерін таңдауға және жасауға ерекше назар аудару керектігі және ғылыми тұрғыдан ары қарай зерттеудің қажеттілігін көрсетілген. Қазіргі студент жастардың әлеуметтік-психологиялық бейімделуінің ерекшеліктері мен проблемаларын анықтау, сондай-ақ психологиялық сүйемелдеу қажеттіліктерінің болуы мен ерекшелігі зерттелініп, қажет екендігі дәлелденді.

Түйін сөздер: бейімделу, қажеттілік, резерв, диагностика, психологиялық қызмет, психологиялық сүйемелдеу, коммуникация.

Сатиева Ш.С. ¹

¹Университет имени Шакарима г.Семей

ПРОБЛЕМЫ НЕОБХОДИМОСТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

Особое внимание в статье уделяется выбору и разработке наиболее эффективных форм и методов индивидуальной и групповой работы психологической службы вуза со студентами и преподавателями (психопрофилактические и психогигиенические, диагностические, консультационные, развивающие и коррекционные методы), направленных на саморазвитие, самоактуализацию и самореализацию, способствующих процессу социально-психологической адаптации студенческой молодежи показано, что необходимо переводить и проводить дальнейшие исследования с научной точки зрения. Исследованы и доказаны необходимость выявления особенностей и проблем социально-психологической адаптации современной студенческой молодежи, а также наличия и специфики потребностей психологического сопровождения.

Ключевые слова: адаптация, потребность, резерв, диагностика, психологическая служба, психологическое сопровождение, коммуникация.

Satieva Sh.S. ¹

¹Shakarim University of Semey

PROBLEMS OF THE NEED FOR PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF MODERN STUDENT YOUTH

Abstract

The article indicates the need for further research from a scientific point of view and the need to select and create the most effective forms and methods of individual and group work of the psychological service of the University with students and teachers (psychoprophylactic and psychohygienic, diagnostic, consulting, developmental and corrective methods) aimed at self-development, self-actualization and self-realization, which contribute to the process of socio-psychological adaptation of student youth. It is proved that it is necessary to identify the features and

problems of socio-psychological adaptation of modern student youth, as well as the presence and specificity of the needs for psychological support.

Keywords: adaptation, need, Reserve, diagnostics, psychological service, psychological support, communication.

КІРІСПЕ

Жаңа жағдайларда және жаңа білім беру деңгейінде бейімделу процесін сүйемелдеу: бейімделуге ықпал ететін немесе кедергі келтіретін білім алушылардың жағдайларын, оның ішінде жеке ерекшеліктерін айқындауды, табысты бейімделуге ықпал ететін қасиеттерді қалыптастыру және дамыту жөніндегі жұмысты; қоршаған ортаның бейімделу сипаттамаларын жобалау, сараптау және мониторингтеуді білдіреді. Білім беру ұйымындағы дезадаптация факторы бойынша «тәуекел тобын» айқындау, осы топпен профилактикалық жұмыс, оның ішінде жаңа мәдени-білім беру жағдайларында бейімделу бойынша білім алушылармен жұмыс кезек күттірмес мәселелердің бірі. Студенттерді жоғары оқу орындарында оқытуға және олардың әлеуметтік-психологиялық бейімделуіне көптеген факторлар әсер етеді: материалдық жағдайы; денсаулық жағдайы; жасы; отбасылық жағдайы; жоғары оқу орнына дейінгі дайындық деңгейі; өз қызметін өзін-өзі ұйымдастыру, жоспарлау және бақылау дағдыларын меңгеру (ең алдымен оқу); жоғары оқу орындарын таңдау мотивтері; жоғары оқу орындарының ерекшелігі туралы түсініктердің барабарлығы; оқыту нысаны (күндізгі, кешкі, сырттай, қашықтықтан және т. б.); оқу ақысының болуы және оның көлемі; жоғары оқу орындарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері; жоғары оқу орындарының материалдық базасы; оқытушылардың біліктілік деңгейі; университеттердің беделі және соңында студенттердің жеке психологиялық ерекшеліктері.

Білім берудің жаңа деңгейіне көшуді психологиялық сүйемелдеу-бұл жаңа білім деңгейіне көшуге дайындықты қалыптастыру, дайындық компоненттерінің қалыптасуын анықтау, жаңа білім деңгейіне көшудің оңтайлы жағдайларын қамтамасыз ету үшін білім беру процесінің басқа қатысушыларымен бірлескен жұмыс.

Студенттерге білікті психологиялық және әлеуметтік көмек көрсету жүйесін құру идеясы көптеген отандық және шетелдік авторлардың еңбектерінде байқалады. Жоғары білім беру жүйесінде психологиялық қызметті құрудың жалпы тәсілдері А.Ф. Бондаренко, Л. В. Долинский, П. В. Лушин, С. Д. Максименко, Н. И. Повакель, А. Я. Чебыкин, Н. В. Чепелева, Ю. М. Швалба, Т. С. Яценко және т. б. еңбектерінде тұжырымдалған [1].

Гуманизм принципі психологтың студенттермен жұмысының формалары мен әдістерінің психологиялық басымдылығына (пропорционалдылығына), оның жеке психологиялық ерекшеліктеріне назар аударады. Басқаша айтқанда-психолог студенттермен жұмыс жасаудың табиғатына сәйкес келетін формалары мен әдістерін қолдануы керек. Сонымен қатар, бұл жұмыс әдістері студенттердің даму әлеуетіне сәйкес келуі керек, оның жеке басын көтеріп, одан әрі өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге ынталандыруы керек. Даралау немесе жеке көзқарас принципі, практикалық психология әр адамның жеке тұлға ретінде ғана емес, сонымен қатар бірқатар зерттеушілер атап өткендей, дәл осы категорияны Б.Г. Ананьев, Л. М. Собчик, В. С. Мерлин түсінудегі даралыққа негізделуі керек деп атайды [2].

Осы тәсілдерді салыстыра отырып, олардың әрқайсысының психолог үшін өзіндік артықшылықтары мен өзіндік құндылығы бар екенін атап өткен жөн. Сонымен қатар, біріншісі дәстүрлі болып табылады және белгілі бір оқу орнында психологиялық қызметті құру және орналастыру шарттарына сәйкес келеді.

«Шәкәрім атындағы университеті» КеАҚ психологиялық қызмет орталығы негізгі мақсаты ЖОО-ның білім беру процесін ұйымдастыру үшін әлеуметтік-психологиялық жағдай жасау, студенттер мен қызметкерлердің психологиялық қорғалуын қамтамасыз ету, олардың психологиялық денсаулығын қолдау және нығайту болып табылады. Студенттік жастағы дамудың әлеуметтік жағдайы ерекше: студенттердің физикалық, психофизиологиялық, интеллектуалдық мүмкіндіктерінің өсуімен, тұлғаның бүкіл құрылымының дамуы мен күрделенуімен осы жас кезеңінің міндеттері күрделі және оларды шешу жеке тұлғаның одан әрі дамуын да, оның өмір жолын да анықтайды. Жоғары оқу орындарының студенттеріне арналған оқу құралынан алынған анықтамаға сәйкес [3]:

«әлеуметтік коммуникация» белгілі бір әлеуметтік ортада және осы қоғамда қабылданған рәміздер арқылы көп салалы және көп арналы ақпаратты беру процесі деп түсініледі.

Л. Г. Подоляк атап өткендей, студенттік жастық «Мен» - тұлғаның өзегі ретіндегі тұжырымдаманың қалыптасуының өте маңызды кезеңі. «Мен» - болашақ маманның тұжырымдамасы-студенттің жеке тұлға және оқу-кәсіби қызмет субъектісі ретінде өзін-өзі танудың күрделі, динамикалық жүйесі, оған мыналар кіреді:

1. Студенттің белгілі бір әлеуметтік-рөлдік позицияны және өзіне қатысты нұсқауларды бекіту арқылы өзін-өзі қабылдаудың бірегейлігін ашатын «Мен».

2. Кәсіби қасиеттер мен жеке қасиеттердің өзін-өзі бағалауымен, өзін-өзі қабылдау және өзін-өзі бағалау деңгейімен анықталатын өзіне деген эмоционалды-құндылық қатынасы.

3.Өзін-өзі таныстыру ретіндегі мінез-құлық компоненті-өзін-өзі бейнелеу мен тәуелсіздіктен туындайтын белгілі бір әрекеттер (ішкі және практикалық) [4].

Осыған орай, психологиялық қызмет орталығы көптеген зерттеулер жұмысын жүргізді.

1. МАТЕРИАЛДАР МЕН ӘДІСТЕР

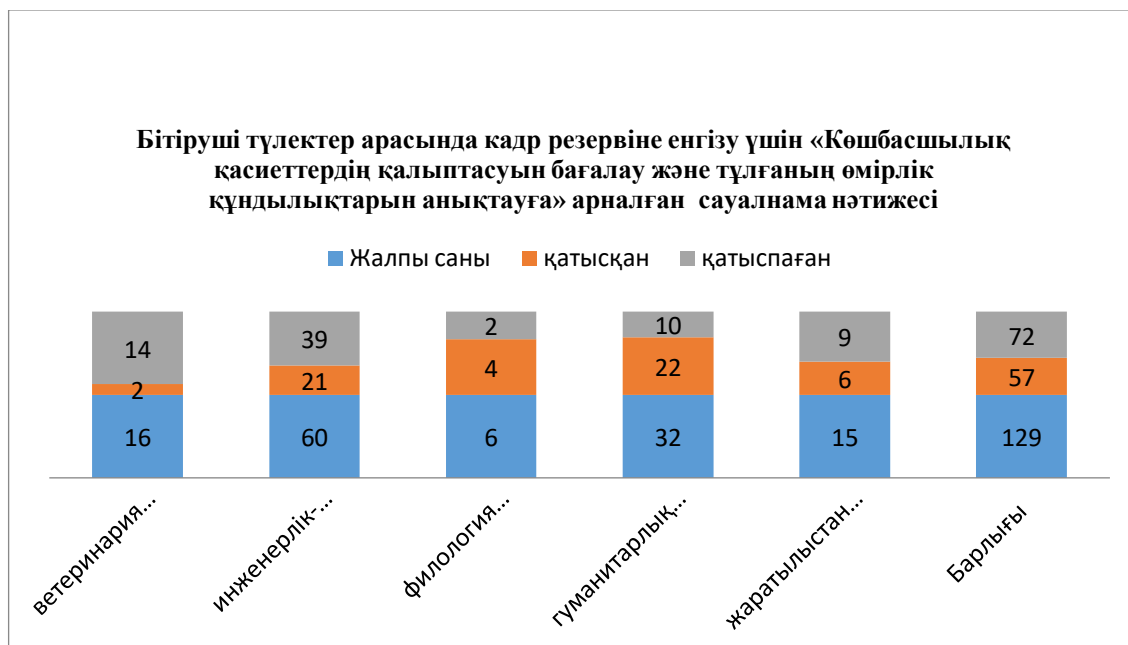
2. Бітіруші түлектер арасында кадр резервіне енгізу үшін «Көшбасшылық қасиеттердің қалыптасуын бағалау және тұлғаның өмірлік құндылықтарын анықтауға» арналған сауалнама жүргізді. Сауалнама мақсаты: адамның көшбасшы болу қабілетін бағалауға арналған. Бұл әдістемеді субъект екі блоктан тұратын сұрақтарға жауап береді. Осы сұрақтарға берген жауаптары негізінде көшбасшыға қажетті жеке психологиялық қасиеттердің бар-жоғы туралы қорытынды жасалады. Университет бойынша кадрлық резервке тіркелген студент саны 129 болып табылады. Университет бойынша жалпы сауалнамаға 57 студент қатысты.

3. НӘТИЖЕЛЕР ТАЛҚЫЛАУ

4. Сауалнама барысында студенттердің көшбасшылықтың табиғаты мен мәнін, сондай-ақ олардың көшбасшылық потенциалдарын дамытуға деген ұмтылысын жақсы түсінуге мүмкіндік беретін нақты, жеке және әлеуметтік құбылыстарды одан әрі тануға деген жоғары қызығушылығын көрсетті.

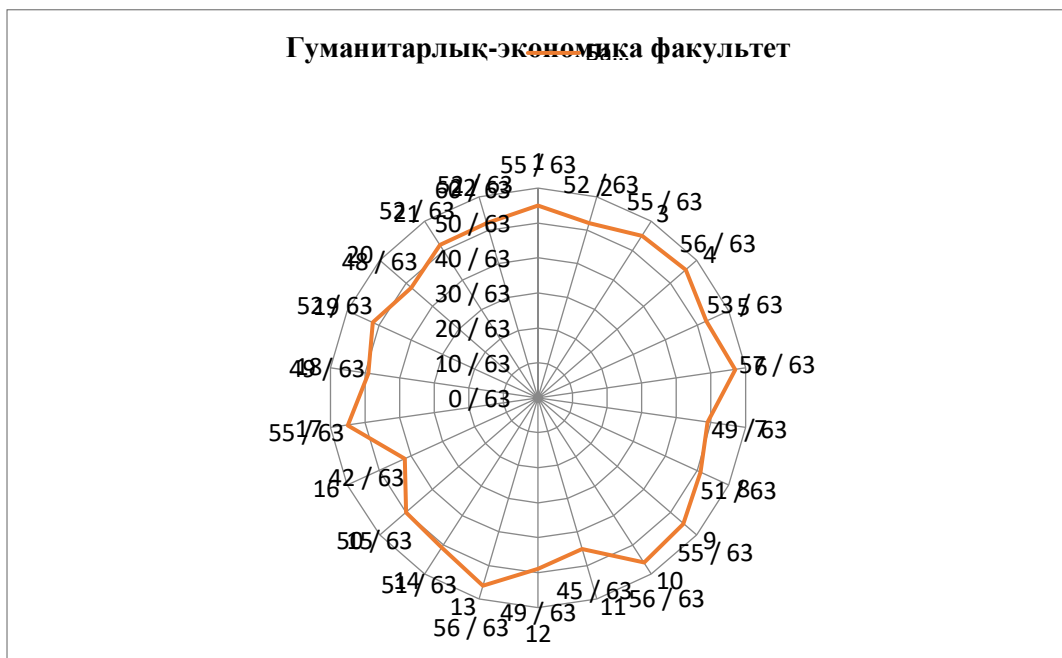
5. Студенттер өздерінің даму деңгейлері мен ресурстарын анықтап, даму траекториясын белгілеуге мүмкіншілік алды (Сур.1).

6. Сол студенттердің ішінен 72 респонденті сауалнама сұрақтарына жауап бермеді. Жалпы университет студенттерінің сауалнамаға қатысуы 45 % құрады.

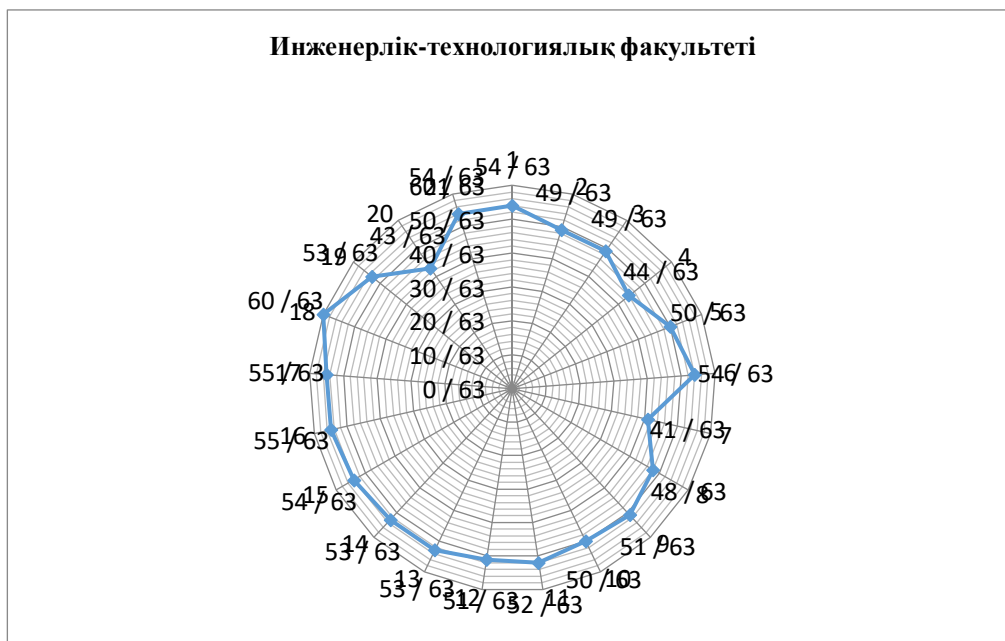
«Сурет 1 Көшбасшылық қасиеттердің қалыптасуын бағалау және тұлғаның өмірлік құндылықтарын анықтауға» арналған сауалнама нәтижесі»

Гуманитарлық-экономикалық факультеті-32 респонденттің 22 студенті қатысты (10 қатыспады); сауалнамаға қатысу 69% құрады.

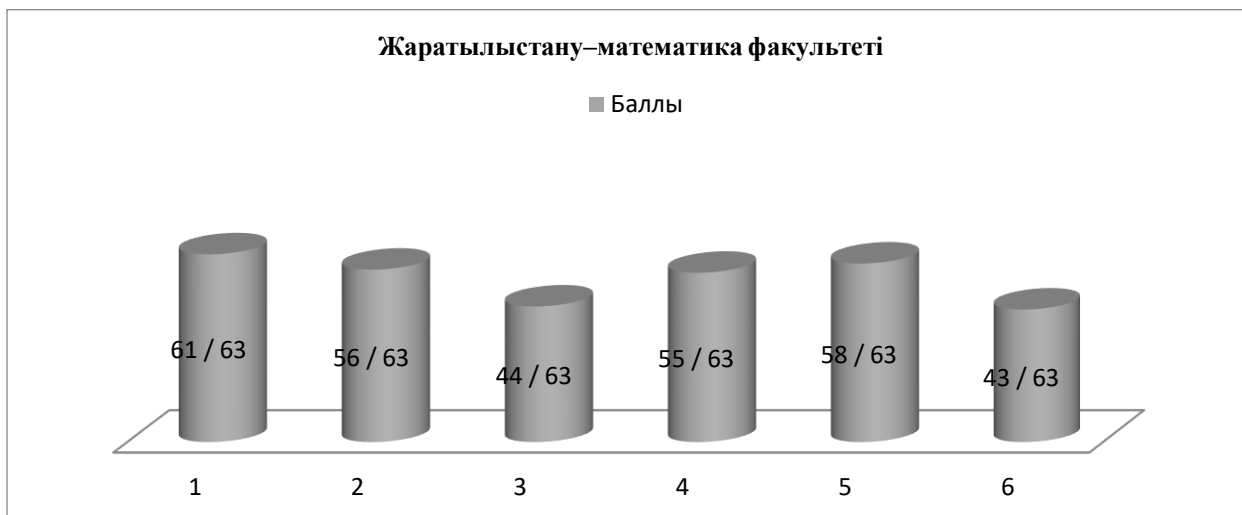
«Сурет 2 гуманитарлық-экономика факультеті студенттерінің нәтижесі»

Инженерлік-технологиялық факультеті-60 респонденттің 21 (39 қатыспады); сауалнамаға қатысу 35 % құрады.

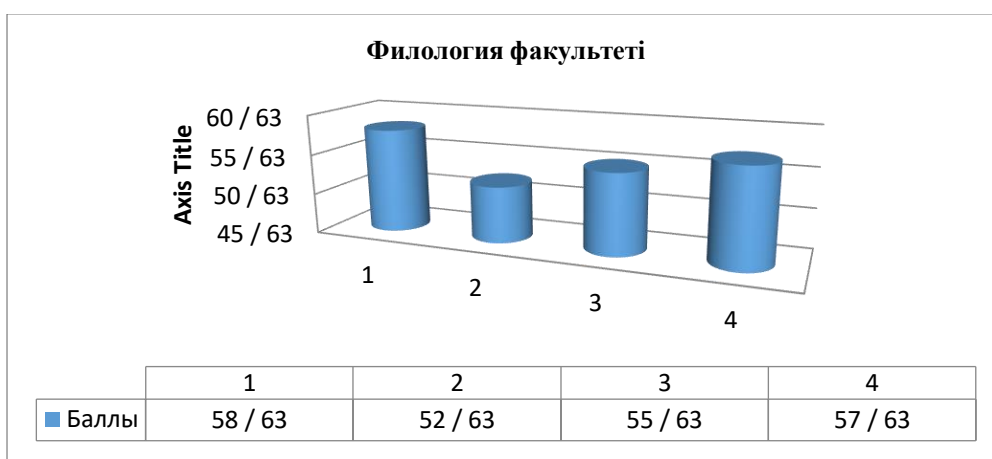
«Сурет 3 инженерлік-технологиялық факультеті студенттерінің нәтижесі»

Жаратылыстану-математика факультеті – 15 респонденттің 6 студенті (9 қатыспады); сауалнамаға қатысу 40 % құрады.

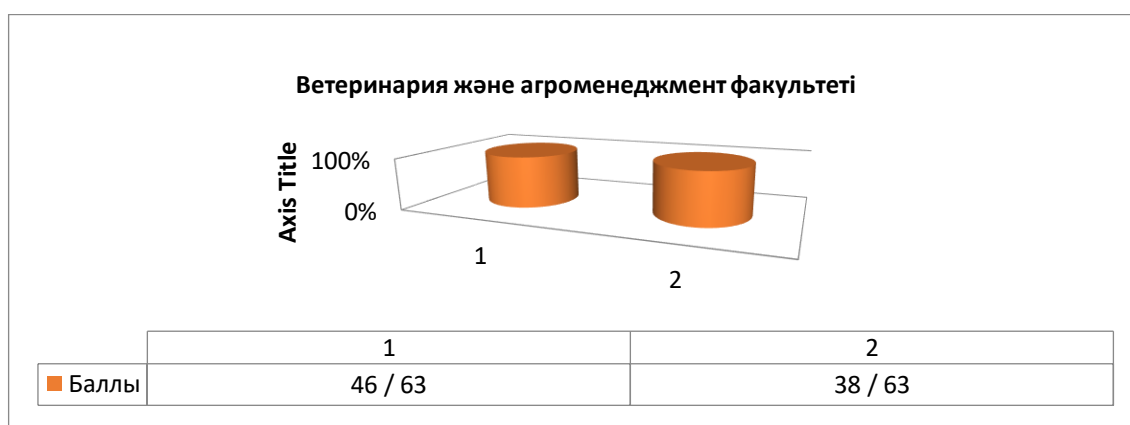
«Сурет 4 инженерлік-технологиялық факультеті студенттерінің нәтижесі»

Филология факультеті- 6 студенттің 4 студенті қатысты (2 қатыспады); сауалнамаға қатысу 67 % құрады.

«Сурет 5 филология факультеті студенттерінің нәтижесі»

Ветеринария және агроменеджмент факультеті: 16 студенттің 2-і қатысты (14 қатыспады); сауалнамаға қатысу 12,5 % құрады.

«Сурет 6 ветеринария және агроменеджмент факультеті студенттерінің нәтижесі»

7. Сауалнама барысында студенттердің көшбасшылықтың табиғаты мен мәнін, сондай-ақ олардың көшбасшылық потенциалдарын дамытуға деген ұмтылысын жақсы түсінуге мүмкіндік

беретін нақты, жеке және әлеуметтік құбылыстарды одан әрі тануға деген жоғары қызығушылығын көрсетті.

8. Студенттер өздерінің даму деңгейлері мен ресурстарын анықтап, даму траекториясын белгілеуге мүмкіншілік алды.

9. Аталған барлық іс-шаралардан басқа студенттердің мінез-құлқын бақылау, курстастарымен, куратормен және ПОҚ-мен әңгімелесу болып табылады. Ұнатулар мен эмоционалды байланыстарға негізделген топтағы тұлғааралық қатынастардың құрылымын анықтау үшін социометриялық зерттеу топ жетекшілерін көрсетті және анықтады. Талдау жұмысы жүргізілгеннен кейін оқытушыларға ұсыныстар берілді.

10. ҚОРЫТЫНДЫ

11. Осылайша, студенттің жеке басының қалыптасуы мен дамуына психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуге бағытталған ЖОО-ның психологиялық қызметінің қызметі келесі жағдайларда тиімді болатындығы анықталды:

12. ЖОО-ның психологиялық қызметі ЖОО-дағы білім беру-тәрбие процесінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс; оқу орнының оқу-тәрбие ортасының негізгі субъектілерімен психологиялық қызметті интеграциялау және үйлестіру қамтамасыз етіледі; студенттің жеке басының қалыптасуы мен дамуын психологиялық-педагогикалық қолдаудың тұтас моделі әзірленетін болады; білім беру процесінің әртүрлі кезеңдерінде студенттің жеке басының қалыптасуы мен дамуына ықпал ететін жоғары оқу орындарының психологиялық қызметінің психологиялық-педагогикалық шарттары анықталды [5].

Студенттердің көшбасшылық іс-әрекетін ұйымдастыру бойынша ақпараттық және психологиялық көмек оқу процесінің сапасын арттыруға да, студенттердің жоғары оқу орындарындағы оқу жағдайларына әлеуметтік-психологиялық бейімделуіне де ықпал етеді деген қорытынды жасауға болады.

Респонденттердің көпшілігінің кәсіби психологиялық көмек алу қажеттілігі туралы хабардар болуын және психологиялық қызметті құру кезінде оларға осындай көмек көрсетілетініне белгілі бір сенімділіктің болуын атап өтуге болады.

Қазіргі қоғамның трансформациясы жағдайында жаңа өмірлік стратегияларды қалыптастыру, құзыреттілік, әлеуметтік мінез-құлықтың икемділігі мен ұтқырлығын күшейту мәселелері ерекше маңызға ие. Адамның өмірлік әлеуеті неғұрлым күшті болса, оған дағдарыстық жағдайларды жеңу, сындарлы-трансформациялық позицияны игеру оңайырақ болады. Мұның бәрі, сөзсіз, қоғамның зияткерлік деңгейіне, оны білім, кәсібилік, көпжақтылық, коммуникабельділік арқылы жетілдіруге жаңа талаптар қояды. ЖОО-ның психологиялық қызметі жоғарыда аталған міндеттерді шешуге, сондай-ақ студенттік ортадағы жағымсыз әлеуметтік құбылыстарды еңсеруге және алдын алуға ықпал ететін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

13. Яценко Т.Е. Социально-личностные компетенции педагогов в области обеспечения психологической безопасности образовательной среды: практ. рук. для студентов пед. и психол. специальностей / Т. Е. Яценко. – Барановичи :РИО БарГУ, 2014. –95с.

14. Собчик Л. Н. Психология индивидуальности: Теория и практика психодиагностики. Серия: Мэтры мировой психологии. Издательство: Речь, 2018.

15. Кидирбаева К., Сатиева Ш., Қуанышбаев Ж., Иракова А., Асанова г., Поваляяшко г., Дуйсенбекова Ж. Формирование навыков социальной коммуникации у студентов медицинского факультета в системе профессионального образования. Опыт Республики Казахстан Кардиоваскулярная терапия и профилактика. 2023; Том 22, № 2S (2023 <https://doi.org/10.15829/1728-8800-2023-3616> EDN: [IXKTJJ](https://doi.org/10.15829/1728-8800-2023-3616)

16. Подоляк Л.Г., Юрченко В.И. Психология высшей школы: Учебное пособие. 2-е изд. - К.: Каравела, 2008. - 352 с.

17. Сборник нормативно-правовых документов универ. Шакарима / -2023. - с.7-9.

References

1. Iatsenko T.E. Sotsialno-lichnostnye kompetentsu pedagogov v oblasti obespechenia psihologicheskoi bezopasnosti obrazovatelnoi sredy: prakt. rýk. dlia stýdentov ped. i psihol. spetsialnostei / T. E. Iatsenko. – Baranovichí :RIO BarGÝ, 2014. –95s.

2. Sobchik L. N. Psihologua individyálnosti: Teorua i praktika psihodiagnostiki. Serua: Metry mirovoi psihologii. Izdatelstvo: Rech, 2018.

3. Kadirbaeva K., Satieva Sh., Kýanyshbaev J., Irakova A., Asanova g., Povaluashko g., Dýisenbekova J. *Formirovanie navykov sotsialnoi kommýnikatsii ý stýdentov meditsinskogo fakýlteta v sisteme professionalnogo obrazovaniia. Opyt Respýblyki Kazahstan Kardiovaskýliarnaiia terapiia i profilaktika.* 2023; Tom 22, № 2S (2023 <https://doi.org/10.15829/1728-8800-2023-3616> EDN: IXKTJJ
4. Podoliak L.G., Iýrchenko V.I. *Psihologua vysshei shkoly: Ýchebnoe posobie.* 2-e izd. - K.: Karavela, 2008. - 352 s.
5. *Sbornik normativno-pravovykh dokýmentov ýniversiteta Shakarima / -2023.* - S. 7-9.